Nino Rotim[1], Aleksandar Misita[2] ***Pregledni rad***

Povijesni pregled gospodarskog značaja proizvodnje šljiva u Bosni i Hercegovini

Sažetak

U Bosni i Hercegovini šljiva ima veliki gospodarski i ekonomski značaj. U strukturi voćnih kultura do danas je zadržala vodeće mjesto. Veliki broj obiteljskih gospodarstava ostvaruje značajan dohodak zahvaljujući proizvodnji, preradi i trgovini šljivama. Njene plodove odlikuje svestrana uporabna vrijednost jer su, osim za korištenje u svježem i sušenom stanju, prikladni za preradu u kompote, džemove, pekmeze, marmelade i sokove, kao i za proizvodnju rakije. Šljivarstvo ovih krajeva ima dugu tradiciju te se od 1969. godine u Gradačcu održava manifestacija „Dan šljive". Dugi niz godina vodeća je sorta bila Požegača, ali je posljednjih nekoliko desetljeća sortiment šljive znatno proširen i prilagođen tržištu.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, proizvodnja, prerada i trgovina šljivama, sortiment*

Uvod

U većem dijelu Bosne i Hercegovine vladaju povoljni klimatski i edafski uvjeti neophodni za uspješnu proizvodnju i uzgoj šljiva. Osim toga, šljiva predstavlja voćnu vrstu koja se stoljećima tradicionalno uzgaja na ovom području. Premda i na području Hercegovine egzistiraju poznata šljivarska područja, ipak je njena glavna proizvodnja koncentrirana u bosanskom brdsko-planinskom području. Lučić i sur. (1976) kao najvažnija područja proizvodnje šljiva ističu: Lopare, Ugljevik, Gradačac, Zvornik, Brčko i Srebrenik, navodeći kako ovih šest proizvođačkih centara čine jezgru šljivarske proizvodnje u tadašnjoj središnjoj BiH. S druge strane, Hercegovina je 1938. godine od ukupne proizvodnje šljiva u BiH, koja je iznosila 3.033.533 metričkih centi, sudjelovala sa svega 16.598 m.c. (0,55 %), od čega se na području općine Konjic proizvelo 87,4 % (Smoljan, 1997). Međutim, premda je proizvodnja šljiva bila dominantna, uglavnom se radilo o ekstenzivnom načinu proizvodnje zasnovanom na skromnom sortimentu, pri čemu se malo vodilo računa o zahtjevima tržišta i prerađivačke industrije. Poteškoće su nastajale u izrazito rodnim godinama kada nije bilo moguće plasirati plodove na

1 Mr.sc. ***Nino Rotim****, Federalni agromediteranski zavod Mostar, Biskupa Čule 10, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina*
2 ***Aleksandar Misita****, dipl.ing.agr., Poljoprivredna savjetodavna služba RS, Vuka Karadžića 4, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina*
Autor za korespondenciju: *nino.rotim@faz.gov.ba*

zasićeno tržište. Tek u nadolazećim godinama iza Drugog svjetskog rata dolazi do planskog podizanja nasada, pri čemu se, između ostalog, vodilo računa i o proširenju sortimenta. Sortiment se u većoj mjeri prilagodio potrebama prerađivačke industrije, kao i krajnjim potrošačima, koji su zahtijevali kontinuiranu opskrbu tržišta plodovima kvalitetnih stolnih sorti.

Šljiva kao izvozni artikl

Pored svoje dominantne uloge u voćarstvu sve do 70-tih godina prošlog stoljeća, šljiva je praktično predstavljala jedinu voćnu vrstu koja je imala značajniju komercijalnu vrijednost. Zaplata (1934) navodi kako austrijski generalni konzul u Sarajevu dr. Dimitrije Atanasković u lipnju 1851. godine bečkoj vladi šalje povjerljivo izvješće o gospodarskim prilikama u tadašnjoj Bosni i Hercegovini. U tom izvješću navodi kako se u cijelom zemlji proizvodi mnogo voća, ali da se najviše izvoze suhe šljive. Međutim, tek 1856. godine počela se iz Bosne izvoziti veća količina suhih šljiva i tada joj je cijena iznosila četiri dukata. Slične tendencije izvoza šljive nastavile su se i tijekom austrougarske vladavine ovim prostorima. Od 1880. do 1890. godine tranzitno se izvozila šljiva iz Bosne i Srbije u Budimpeštu te se ovdje preko komisionara prodavala. Od 1890. Nijemci i drugi strani trgovci počeli su pak dolaziti na lice mjesta radi otkupa šljiva. Nadalje, do 1890. godine suha se šljiva izvozila u drvenim bačvama od 400-500 kg preko Trsta i u Ameriku (Večernja pošta, 1929). U ovo je vrijeme Bosna proizvodila prosječno oko 2000 vagona suhe šljive godišnje. Godine 1904. proizvedeno je rekordnih 4375 vagona suhe šljive, a 1908. godine 3694 vagona, dok je 1912. proizvodnja iznosila svega 130 vagona. U pravilu do 1905. godine izvoz suhih šljiva bio je usmjeren isključivo na austrougarsko i njemačko tržište, dok su se u ostale zemlje (Turska, Bugarska, Belgija i dr.) izvozile neznatne količine. U ovisnosti od pojedinih godina Austrougarska je zaprimala 70-90 % cjelokupnog izvoza, Njemačka 8-25 %, a sve ostale zemlje 2.5 % (Todorović, 1911). Bečić (2009) ističe kako je vrijednost izvoza suhe šljive 1911. godine bila veća od glavnice svih 29 banaka koje su u tom razdoblju radile izvan Sarajeva. Naime, 1911. godine izvezeno je 109.869 kvintala suhe šljive, a vrijednost izvoza iznosila je 6.702.025 kruna. Međutim, u inozemstvo su se izvozili i plodovi šljiva u svježem stanju.

Proizvodnja i izvoz za vremena Kraljevine

Proizvodnju šljiva između Prvog i Drugog svjetskog rata karakterizirala su dva različita razdoblja. Prijelomna je bila 1929. godina (Mišić, 1979). Na gospodarskom kongresu održanom 1929. godine u Beogradu ustanovljeno je kako je „voćarstvo u umiranju“ jer je 1928. godine evidentirano 9,6 milijuna stabala šljiva manje u odnosu na 1920. godinu (Mirković, 1958). Propadanje brojnih stabala posljedica su oštre zime 1928. godine i jakog napada šljivine štitaste uši u razdoblju od 1925. do 1929. godine. Tisak iz 1935. godine potvrđuje ove navode ističući kako je prije nekoliko godina šljivina štitasta uš uništila 10 milijuna rodnih šljivinih stabala, načinivši poljoprivrednicima štetu od preko 50 milijuna dinara godišnje (Jugoslavenski list, 1935). Inače, prema mnogim autorima, invazija ovog štetnika počela je 1919. godine u Bosni, širila se brzo po Srbiji, a 1928. je već bila zahvaćena Hrvatska, odnosno Istra i Dalmacija (Masten, 1989). Do ovog prijelomnog trenutka proizvodnja šljive i njezin izvoz bili su u punom zamahu. Tako je za samo deset dana u kolovozu 1926. godine iz Brčkog izvezeno 833.139 kg svježe šljive, i to u Austriju, Čehoslovačku, Njemačku i Mađarsku (Jugoslavenski list, 1926). U 1927. godini iz zemlje izvezeno pak ukupno 32.282.790 kg suhih šljiva u vrijednosti 156.517.012 dinara, 1.701.991 kg pekmeza u vrijednosti 9.197.610 dinara i 16.727.290 kg svježih šljiva u vrijednosti od 36.233.461 dinara (Težak, 1929). U početku se suha šljiva

izvozila u velikim vrećama od grublje tkanine (džakovima). Radi povećanja dobiti od izvoza početkom 20-tih godina prošlog stoljeća pristupilo se kampanji dosušivanja plodova i podizanju etivažnica za šljive. Na taj su se način dorađeni plodovi suhih šljiva pakirali i izvozili u drvenim sanducima od 5, 12, 25 i 30 kg. Međutim, uskoro su države koje su bile najveće uvoznice naše suhe šljive (Njemačka, Čehoslovačka i Poljska) nametnule vrlo visoke carine na šljive dopremane u sanducima, sve kako bi primorale naše izvoznike da i dalje na njihovo tržište dopremaju neprerađene šljive u vrećama.

Dani šljive u Gradačcu

Gradačac kao poznati šljivarski kraj ima dugu tradiciju u uzgoju i proizvodnji ovog koštičavog voća. Tako je 22. kolovoza 1906. godine u Gradačcu održan tečaj o uzgoju i sušenju šljiva. Predavač je bio tadašnji nadzornik zemaljsko-erarnih voćarskih i vinogradarskih stanica u Bosni i Hercegovini August Havelka, a osim gradonačelnika i nekoliko općinskih vijećnika tečaju je prisustvovalo preko pedeset vlasnika nasada šljiva iz Gradačca. Cilj je tečaja bio da postojeći voćari prošire svoje nasade šljiva kako bi se povećala ukupna proizvodnja u gradačačkom kraju (Bosansko-Hercegovački glasnik, 1906). Zanimljivo je kako trgovina šljivama u Gradačcu nije prekinuta niti tijekom Drugog svjetskog rata. Naime, tijekom zime 1942/43. iz kotara Gradačac izvezeno je 300 vagona suhih šljiva (Osvit, 1943). Ipak, Gradačac je danas puno poznatiji po tradicionalnoj manifestaciji „Dan šljive“, koja se održava od 1969. godine. Manifestacija traje nekoliko dana, a u sklopu nje se održavaju simpoziji, znanstveni skupovi i različite izložbe te se postižu brojni radni i trgovački sporazumi.

Proizvodnja šljiva u Hercegovini

Već smo istaknuli kako se glavna proizvodnja područja uzgoja šljiva nalaze na područje Bosne. Međutim, pojedini dijelovi Hercegovine također imaju tradiciju uzgoja i izvoza šljive, kao što su općine Konjic i Prozor/Rama. Osim toga, veliki potencijal za razvoj šljivarstva također imaju hercegovačke općine Nevesinje i Gacko. Ipak, po proizvodnji i izvozu šljiva prednjači općina Konjic. Ostalo je zabilježeno kako je filijala mostarske Povrćarsko-voćarske zadruge u Ostrošcu kod Konjica 1932. godine izvezla u Nizozemsku veliku količinu šljiva (Jugoslavenski list, 1932). Prema službenim podacima iz 1928. godine u Hercegovini se nalazilo 130.000 stabala šljiva (Lovrenović, 1932), a u 1941. godini 151.901 stabala šljiva (Konjic 120.000 stabala, Nevesinje 13.400 stabala, Mostar 9.658 stabala, Trebinje 3.024 stabala, Stolac 2.038 stabala, Bileća 1.854 stabala, Ljubinje 953 stabala, Ljubuški 599 stabala i Gacko 375 stabala). Zato i ne začuđuje što se srez konjički u to doba nazivao *voćnjakom Hercegovine*. Nakon Drugog svjetskog rata na području Ostrošca djelovala je otkupna stanica poduzeća „Bosnaplod“, koja je nastavila s distribucijom plodova na inozemno tržište. Često su morali davati proizvođačima upute za pravilnu berbu, jer vlasnici nasada berbu nisu provodili ručno i ubirali bi plodove bez peteljke, oštećujući sivu prevlaku na plodu, koja daje ljepši i svježiji izgled šljivama (Oslobođenje, 1950). Nadalje, na području općine Prozor/Rama gotovo dva desetljeća održava se sajamska manifestacija „Dani šljive“, u sklopu koje se organiziraju stručna predavanja, što je sve pridonijelo revitalizaciji šljivarstva na spomenutom području.

Bosna - domovina šljive

Šljiva je bila i ostala najzastupljenija voćna vrsta sjeverne Bosne, na prostoru od Bihaća do Bijeljine. A Bijeljina je oduvijek bila poznata po proizvodnji ovog koštičavog voća, jer je semberska suha i svježa šljiva dominirala na inozemnim tržnicama. Stanovništvo Bijeljine i njene

okolice uzimalo je za šljivu milijune dinara, a u tom mjestu je egzistirao i državni voćni rasadnik u kojemu su se održavali i tečaji kalemljenja voća (Jugoslavenski list, 1930). I Derventa je kraj koji ima odlične uvjete za proizvodnju šljiva. Sredinom tridesetih godina prošlog stoljeća srez derventski imao je 416.000 starih i 137.000 mladih stabala te sukladno tomu veliku produkciju šljiva. Međutim, zarada od prodaje svježih i suhih plodova bila je ograničena zbog toga što u to doba ovaj kraj nije imao normalnog kolosijeka (već uskotračnu prugu) zbog čega su inozemni trgovci šljive radije nabavljali na području Brčkog (Jugoslavenski list, 1936). Na brčansku željezničku stanicu pristizale su šljive iz gradačkog, tuzlanskog, gračaničkog, zvorničkog i bijeljinskog kotara (Hrvatska straža, 1939). Dugi niz godina Brčko je predstavljalo glavni centar izvozne trgovine. Tako je 1933. godine u razdoblju od 25. kolovoza do 5. listopada iz Brčkog i susjednog Orašja izvezeno 2.000 vagona svježih šljiva, od čega je Bosanska Posavina zaradila do 30 milijuna dinara. Najviše se izvezlo u Čehoslovačku, Austriju, Švicarsku i Poljsku, dok se Engleska ogradila zaštitnim carinama protiv inozemnog uvoza šljiva (Jugoslavenski list, 1933). Međutim, izvoz šljive s područja Brčkog nije uvijek bio jednostavan. Tako se 1913. godine u tom kotaru pojavila kolera, zbog čega je Hrvatska kraljevska vlada zabranila provoz šljiva iz Brčkog preko Savskog mosta u Gunju. Tek uz intervenciju lokalnih vlasti i uz dokaz da šljiva potječe samo iz nezaraženih sela te uz potvrdu da su je brali nezaraženi poljoprivrednici, naredba o zabrani provoza i izvoza šljiva je ublažena (Sarajevski list, 1913). Tih godina probleme su činili i nesavjesni trgovci koji su prije izvoza suhe šljive kvasili vodom kako bi dobili na njihovoj težini. Međutim, nakon službenih kontrola koje su izricale visoke novčane kazne i oduzimale dozvole za trgovinu suhom šljivom, ovakve i slične pojave svedene su na minimum. Godine 1931. propisan je i novi Pravilnik o trgovini suhim šljivama i pekmezom, kojim je propisano da u vremenu šljivarske kampanje kontrolu nad prometom suhih šljiva i pekmeza od šljiva vode specijalni kontrolni organi koje postavlja nadležni Ban. U vremenu izvan šljivarske kampanje kontrolu su vršili sreski poljoprivredni referenti (Pravda, 1929).

Razdoblje iza Drugog svjetskog rata

I za vrijeme nove Jugoslavije šljiva je predstavljala dominantnu voćnu kulturu, kako na području cijele zemlje, tako i na području Bosne i Hercegovine. Tako se šljiva uzgajala na oko 252.000 ha i zauzimala je 1,7 % ukupne poljoprivredne proizvodnje. Od ukupnog broja voćnih stabala na šljivu je otpadalo oko 57 % (83.095.000 stabala). Od toga na području središnje Bosne i Hercegovine se nalazilo 17,97 % šljivinih stabala. Godišnja proizvodnja šljiva (od 1964. do 1973.) iznosila je prosječno oko 790.000 t, od čega se u središnjoj BiH proizvodilo oko 34 kg po stanovniku (Paunović i sur., 1975). Na području Bosne i Hercegovine u 1980. godini ukupan broj stabala koštičavih voćaka iznosio je pak oko 17,5 milijuna, od kojih je na šljivu otpadalo 88,47 % (Šoškić, 1983). U razdoblju od 1955. do 1964. proizvodnja šljiva u BiH iznosila je 136.000 t svježih i oko 6.000 t suhih šljiva. Sve do polovice prošlog stoljeća šljivarstvo je promatrano kroz prizmu mogućnosti uzgoja sorata šljiva kao što je Požegača, koja je bila dominirala u sortimentu. Tek sedamdesetih godina dolazi do konkretnih aktivnosti u pogledu selekcije te se u proizvodnju uvode i mnoge druge perspektivne sorte šljive.

Sortiment šljive

Požegača (Mađarka, Bistrica, Plavka) je dugi niz godina dominirala šljivarstvom naših prostora. Naime, bila je rasprostranjena na seljačkim gospodarstvima i odlikovala su je kombinirana svojstva, zbog čega se osim u svježem stanju mogla koristiti za preradu u rakiju i za

proizvodnju pekmeza te je bila pogodna i za sušenje na primitivnim sušnicama. Osim toga, ova samooplodna sorta nepoznatog podrijetla redovite je i vrlo dobre rodnosti, a njeni plodovi mogu se dugo držati na stablu. Zbog njene prilagodljivosti različitim ekološkim uvjetima uzgoja nisu je uspjele iz proizvodnje istisnuti brojne, stručno promicane, introducirane sorte. Plodovi dobro podnose transport i čuvaju se u hladnjačama i do dva mjeseca. Plod je sitan (17 gr), eliptičnog ili ovalnog oblika, tamnoplave boje i s plitkom brazdom koja se pruža po dužini ploda. Meso ploda je čvrsto i zlatnožute boje, slatko-kiselkastog ugodnog ukusa i lako se odvaja od koštice. Pokožica ploda je čvrsta i prekrivena je sivom prevlakom, koja plodu daje privlačan izgled. Plodovi se nalaze na dugoj i tankoj peteljki. Dozrijeva koncem kolovoza i početkom rujna, a njeni plodovi se ovisno od namjene i proizvodnog područja mogu brati sve do sredine listopada. Osim nešto sitnijih plodova, nedostatak ove sorte ogleda se u pogledu osjetljivosti prema biljnim bolestima i napadu šljivine štitaste uši. Vrlo je osjetljiva na šarku (Prunus virus 7). Uzgaja se na cijelom prostoru BiH izuzev visinskih predjela iznad 1.000 m nadmorske visine i južnih te jugozapadnih područja gdje zbog izrazito sušnih ljetnih razdoblja uspješan uzgoj ove kasne sorte nije ostvariv. Bubić (1938) navodi kako je u razdoblju od 1927. do 1936. godine prosječan prinos po jednom stablu iznosio svega 11 kg svježe šljive, dok Stančević (1988) ističe kako je prosječna rodnost Požegače za promatrano razdoblje od 1951. do 1988. iznosila 85,86 kg po stablu. Najmanji prinos zabilježen je četvrte godine po sadnji nasada i to svega 16 kg po stablu, a najveći 23 godine nakon sadnje kada je prinos iznosio 174 kg/stablu.

Slika 1. Sorta Požegača
Figure 1. Plum variety Požegača

Slika 2. Sorta Čačanska najbolja
Figure 2. Plum variety Čačanska najbolja

Čačanska najbolja priznata je kao sorta 1975. godine. Od tada se njezin uzgoj znatno raširio po svim šljivarskim područjima naše zemlje. Dozrijeva sredinom mjeseca kolovoza, oko tjedan dana prije sorte Stanley. Bujna je sorta koja formira vrlo krupne plodove (45-48 g), koji su jajolikog oblika i tamnoplave boje, sa jako izraženom pepeljastom prevlakom i vrlo privlačnom vanjštinom. Meso ploda zelenkasto-žute je boje, vrlo čvrsto i sočno, slatko-kiselkastog, aromatičnog ukusa. Koštica ploda se lako odvaja od mesa. Plodovi se dobro drže na grani i ne otpadaju pred dozrijevanje, a vrlo dobro podnose transport. Dobri oprašivači su joj sorte Čačanska rana i Čačanska ljepotica. Koristi se kao stolna sorta. Odlikuje je redovita i dobra rodnost.

Čačanska rodna također je priznata kao sorta 1975. godine, koja je nastala križanjem sorte Stanley sa Požegačom. Samooplodna je sorta koja dozrijeva u drugoj polovici mjeseca kolovoza, približno kada i sorta Stanley. Formira srednje krupne plodove (27-40 g) jajolikog

oblika, tanke i čvrste pokožice tamnoplave boje. Meso ploda je čvrsto, sočno, aromatično i zelenkastožute boje. Koštica se odvaja od mesa. Upotrebljava se za potrošnju u svježem stanju, ali je pogodna i za preradu, posebice sušenje. Srednje je bujna sorta koja rano prorodi i donosi izrazito velik rod. Poprilično je otporna prema kasnim mrazevima.

Slika 3. Sorta Čačanska rodna
Figure 3. Plum variety Čačanska rodna

Slika 4. Sorta Stanley
Figure 4. Plum variety Stanley

Stanley je sorta koja je nastala u eksperimentalnoj stanici u Genoi (New York), zbog čega je često nazivaju američkom šljivom. Dozrijeva u drugoj polovici kolovoza, od 8 do 10 dana prije sorte Požegača. Formira izrazito krupne plodove, čak do 70 % krupnije u odnosu na Požegaču, ali nešto slabije kakvoće. Plodovi su izduženo jajolikog oblika i tamnoplave boje pokožice. Meso ploda je čvrsto, umjereno sočno i djelomično se odvaja od krupne koštice. Često na stablu bude veći postotak dvostrukih plodova. Plodovi vrlo dobro podnose transport. Samooplodna je sorta koja ipak bolje proizvodne rezultate ostvaruje u kombinaciji s drugim sortama poput Čačanske rodne, Čačanske ljepotice i Kalifornijske plave. Otporna je prema niskim temperaturama, a poprilično osjetljiva prema kasnim mrazevima. Osjetljiva je na moniliju koja kod ove sorte može uzrokovati masovno propadanje cvijeta i ploda te utjecati na stvaranje „rak rana“, ne samo na skeletnim nego i na glavnim granama, što može dovesti i do potpunog propadanja stabla (Nadaždin i sur, 1987). Srednje je bujna sorta koju odlikuje obilna rodnost. Koristi se za potrošnju u svježem stanju, premda je podesna i za raznovrsnu preradu. Početkom 70-tih godina prošlog stoljeća ova je sorta masovno razmnožavana u voćnim rasadnicima, zbog čega je i danas u velikoj mjeri prisutna u našim šljivarskim područjima.

Grossa di Felisio predstavlja noviju sortu šljive koja porijeklo vuče iz Italije. Zbog svojih izrazito krupnih plodova (75-85 g), vrlo se brzo počela širiti šljivarskim područjem naše zemlje. Plod je ovalnog oblika, s glatkom i sjajnom pokožicom tamnoplave do ljubičaste boje. Meso ploda je sočno i izrazito aromatičnog, blago kiselkastog ukusa, zbog čega se ponajprije koristi se kao stolna sorta. Međutim, plodovi su pogodni i za preradu. Dobro je oprašuju sorte koje cvjetaju u isto vrijeme (Stanley, President, Čačanska rodna, Čačanska ljepotica i dr.). Dozrijeva u drugoj polovici rujna. Uz osigurano navodnjavanje i odgovarajuću agrotehniku ostvaruje visoke prinose.

Pored opisanih sorti na području Bosne i Hercegovine, zastupljene su još i sorte: Čačanska rana, Čačanska ljepotica, Katinka i dr.

Slika 5. Sorta Čačanska ljepotica
Figure 5. Plum variety Čačanska ljepotica

Zaključak

Šljiva na području Bosne i Hercegovine ima dugu tradiciju uzgoja i doslovno predstavlja sinonim za voćarstvo. S obzirom na to da se uglavnom uzgaja u brdskim područjima, oduvijek je imala ekonomski značaj za seljačka gazdinstva. Suhi i svježi plodovi šljiva predstavljali su važan izvozni artikl, koji je seoskim domaćinstvima osiguravao prijeko potreban izvor prihoda. Osim toga, plodovi šljiva imaju visoku hranjivu vrijednost i podesni su za raznovrsnu preradu što je omogućavalo kvalitetniju prehranu članova domaćinstva. Zbog svojih korisnih osobina, dugi niz godina šljivarstvom Bosne i Hercegovine dominirala je sorta Požegača. Ipak, kod podizanja novih nasada sortiment je proširen u skladu sa zahtjevima domaćeg tržišta, prerađivačke industrije i izvoza. Zbog toga je potrebno i dalje razvijati rasadničarsku proizvodnju te je nužno povećati prerađivačke kapacitete u značajnijim šljivarskim područjima. Osim toga, otkup svježe šljive namijenjen industrijskoj preradi treba u što većoj mjeri zasnivati po principu ugovorene organizirane proizvodnje između proizvođača i prerađivača, a minimalizirati nabavku sirovine po sistemu slobodnog otkupa.

Literatura

***Bečić, F. (2009)**. Stoljeće Privredne komore u Bosni i Hercegovini 1909–2009. Sarajevo: Vanjskotrgovinska komora BiH.*

***Bubić, Š. (1938).** Voćarstvo u Bosni i Hercegovini. U Bosna i Hercegovina kao privredno područje (str. 35–48). Sarajevo.*

***Lovrenović, M. (1932).** Voćarstvo u Hercegovini. Napredak – Glasilo kulturnog društva Napredak, 7(1), 10.*

***Lučić, P., Festić, H., Pirnat, M., & Jahić, H. (1976).** Sanacija postojećih i podizanje novih zasada šljive u SR Bosni i Hercegovini. U Proizvodnja, prerada, promet šljive u Jugoslaviji: 8. jugoslovenska privredna manifestacija „Dan šljive“ Gradačac (str. 49–60).*

***Masten, R. (1989).** Šljivina štitasta uš Eulecanium corni Bouche i mogućnosti njenog suzbijanja. Glasnik zaštite bilja, 12(1), 9–12.*

***Mirković, M. (1958).** Ekonomska historija Jugoslavije. Zagreb: Ekonomski pregled.*

***Mišić, P. (1979).** Šljiva. Beograd: Nolit.*

***Nadaždin, V., Radman, Lj., Pejičić, J., & Palavestra, M. (1987).** Monilioze na koštićavom voću u Hercegovini i mogućnosti njihovog suzbijanja. U Zbornik radova (str. 205–213). Mostar: APRO-Radna organizacija Istraživačko-razvojni institut.*

***Paunović, S., Beširević, S., Crnčević, V., & Zarić, J. (1975).** Pravci razvoja proizvodnje i prerade šljive i*

razmere realnih društvenih potreba. Proizvodnja i prerada voća i povrća, 106–122.
Smoljan, V. (1997). *Poglavlja iz ekonomske historije Hercegovine (knjiga II). Mostar: Gospodarska komora Herceg-Bosne.*
Stančević, A. (1988). *Tridesetosmogodišnji rezultati vremena cvetanja, sazrevanja i rodnosti šljive Požegače. Jugoslovensko voćarstvo, 22(84–85), 211–216.*
Šoškić, A. (1983). *Gajenje i proizvodnja koštićavog voća u Bosni i Hercegovini. U Poljoprivredni kalendar 1983 (str. 207–208). Sarajevo: Niro zadrugar.*
*To**dorović, M. (1911).** Dejstva carinskog rata između Srbije i Austrougarske (1906–1910) s pogledom na našu spoljašnu trgovinu. Delo – list za nauku, književnost i privredni život, 16(60), 410–421.*

Novinski članci:
Bosansko-Hercegovački glasnik – list za politiku, ekonomiju i književnost. (1906, 1. rujna). Sarajevo.
Hrvatska Straža. (1939, 8. kolovoza). Izvoz šljiva iz Bosne. Zagreb.
Jugoslavenski list. (1926, 26. kolovoza). Izvoz bosanske šljive. Sarajevo.
Jugoslavenski list. (1930, 11. listopada). Iz našeg Misira. Sarajevo.
Jugoslavenski list. (1932, 25. rujna). Odašiljanje naših šljiva u Holandiju. Sarajevo.
Jugoslavenski list. (1933, 8. listopada). Naša šljiva. Sarajevo.
Jugoslavenski list. (1935, 17. veljače). Spasimo voćke od propasti! Sarajevo.
Jugoslavenski list. (1936, 12. srpnja). Izvoz sirovih šljiva iz Dervente i sreza derventskog. Sarajevo.
Oslobođenje. (1950, 29. kolovoza). U Hercegovini je počela berba šljiva za izvoz. Sarajevo.
Osvit. (1943, 4. travnja). Iz Gradačca je izvezeno 300 vagona suhih šljiva. Sarajevo.
Pravda. (1931, 11. lipnja). Pravilnik o trgovini suvim šljivama i pekmezom. Beograd.
Sarajevski list. (1913, 29. kolovoza). Izvoz šljive iz Brčkog. Sarajevo.
Težak. (1929, 15. siječnja). Za unapređenje šljivarstva. Beograd.
Večernja pošta. (1929, 23. rujna). Bosanska šljiva. Sarajevo.
Zaplata, R. (1934, 20. svibnja). Poljoprivreda u Bosni za turske vlade. Jugoslavenski list. Sarajevo.

Prispjelo/Received: 13.10.2025. ***Prihvaćeno/Accepted: 25.11.2025.***

Review paper

Historical Overview of the Economic Importance of Plum Production in Bosnia and Herzegovina

Abstract
In Bosnia and Herzegovina, plums have great economic and social significance. Among of fruit crops, they have retained their leading position to this day. A large number of family farms generate significant income from the production, processing and trade of plums. Its fruits are characterized by their versatile use, because in addition to being used fresh and dried, they are suitable for processing into compotes, jams, preserves, marmalades, juices, as well as for the production of brandy. Plum growing in these regions has a long tradition, and since 1969, the event "Plum Day" has been held in Gradačac. For many years, the leading variety was Požegača, but in the last few decades, the plum assortment has been significantly expanded and adapted to the market.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, production, processing and trade of plums, assortment*